

AV: Annelie Andersson SPSS2
Handledare: Mattias Larsson
2008- 28-03

Kvinnor från 1800-talet och framåt

– om kvinnans
Situation i samhället &
bakgrunder till frigörelsen

Innehållsförteckning

Förord	sid 1
Inledning	sid 2-4
Kvinnor i hemmet och i samhället	sid 5-7
I arbetslivet	sid 5-7
Utomäktenskapliga barn	sid 7-8
Anledningar till kvinnans rättigheter	sid 8
Utbildning ger mer skin på näsan	sid 8-9
Personer under 1800-talet	sid 9-13
Riksdagen	sid 13-14
Slutsatser	sid 15-17
Sammanfattning	sid 17
Bibliografi	sid 18

Förord

Det har varit väldigt tidskrävande men också lärorikt och utmanande att skriva den här typen av uppsatts. Det är inte vad jag är van vid sedan tidigare läsår. Men hur som helst så bör man nog lägga mer tid till att verkligen fundera på va man verkligen vill ha ut av arbetet. Det är lätt att intressera sig för allt kring det man har valt att ta reda på. Själva avhandlingen var lite knepig på så sätt att historieböckerna har en förmåga att vänta med det konkreta svaret man söker, likt katten kring het gröt. Dessutom älskar dem att förvirra en med att hoppa mellan årtal. Men det hindrar inte mig utan jag ivrar mig igenom sidorna för att hitta mina svar. Skulle vilja tacka alla som har haft tålamod med mig och stått ut med mina blodsockerfall, för olyckligtvis nog infaller dessa historietimmar under tisdags och torsdags eftermiddagarna då i alla fall jag är som tröttast.

Inledning

Tro på ljuset är kvinnoplikt!
Mörknande marker och mulen sikt
Tvinga oss speja mot himlens bryn
River det ej i skyn?

(Knutsson.U, kvinnor på gränsen till genombrott, s.135)

Detta är en dikt som publicerades i samband med att tidningen Tidevarvet publicerade sitt första nummer 24 december, 1923.

Precis som man kan ana när man läser dikten handlar det om att uppmana främst kvinnorna till att stå på sig. Elisabeth Tamm (ansvarig utgivare för tidningen) uttrycker sig på följande sätt: för att kräva sin rätt och göra sin plikt behövs upplysning och utbildning. För att kvinnorna verkligen ska kunna påverka politiken, med sina erfarenheter och på dina villkor, är det mycket de måste lära sig. Tidevarvet och en medborgarskola för kvinnor, (Fogelstad) var två av grundpelarna. Elisabeth Tamm och Ada Nilsson var de ansvariga utgivarna. Trots att veckotidningen såldes i 3000 ex per slutade den tryckas i december 1936. Tidningen slutade tryckas pga ekonomiska bekymmer, endast liten läsarkrets och osämja mellan utgivarna. Det som kanske var lite ovanligt var väl att tidningen innefattade väldigt mycket. Allt från diskussioner kring aborter till kåserier.

Tidningen är ett bevis på att det faktiskt fanns kvinnor under 20-talet som var engagerade. Och delvis ett svar på en av de frågor jag kommer att använda mig vad beträffar kvinnornas historia under de senaste 200 åren.

Innan jag går rakt på mina frågeställningar tänkte jag ta den långa vägen och förklara varför jag valde att skriva om just detta ämnet.

Någon gång tror jag de flesta har reflekterat över hur övervägande mycket kostymklädda människor som pryder EU parlamentens foton. Kvinnorna lyser med sin frånvaro. Man kan inte låta bli att undra om alla fördomar kring kvinnor/tjejer stämmer. Är det bara en skröna att vi mest bryr om oss om att lockarna ligger rätt?. Om inte är det i så fall nedärvt sedan lång tid tillbaka?

Hur mycket tid och energi lägger vi inte på allt runtomkring. Hur mycket vill vi kvinnor egentligen påverka samhället? För att få i alla fall en viss antydning till förståelse, tänkte jag gå tillbaka lite i arkivet och gräva i den osynliga kvinnohistorien. För att ta reda på lite mer om kvinnans sätt att leva.

Jag har alltid undrat över varför det är så svårt för tjejer att hålla ihop och Varför tjejer sällan höjer rösten lika ofta som killar. Sådana typer av frågor har dykt upp någon gång då och då. Nu när jag kikade bland bokhyllorna i biblioteket på jakt efter ett ämnesval snubblade ögonen över en bok med titeln kvinnan går sin väg. Då tänkte jag: varför inte!

Syfte

Syftet med denna uppsats är att få en viss förståelse och insikt om kvinnan under de senaste 200 åren kontra kvinnan idag. Få fram hur långt kvinnan har nått när det gäller att påverka. Vårans långa väg vi i väst har gått för att komma dit vi är i dag när det gäller kvinnans rättigheter som är relativt många. Vad var avgörande för att vi skulle få våra rättigheter finns det några kvinnor i historien som har spelat en viktig roll?

Om det finns, har kvinnorna idag tagit till vara på sina rättigheter som långt ifrån alla länder har.

Kort sagt gräva efter grunden till där vi är idag.

Frågeställningar

☒ Hur levde kvinnan under 1800-talet

☒ Vad var avgörande för att vi skulle få våra rättigheter? (Specifika händelser, kvinnor som spelat en viktig roll)

☒ Har kvinnorna tagit till vara på rättigheterna efter det att vi blev medborgare och fick vårans rösträtt? (konkreta exempel)

Avgränsning

Jag har valt att inrikta mig på kvinnans situation men för att verkligen förstå det hela kunde jag även ha skrivit om mannens situation. Jämfört och dragit paralleller. Ännu bättre kanske det hade varit om jag hade intervjuat äldre människor och att dem berättade om sina föräldrar men det skulle ta mycket tid. Jag skulle även kunna gå in mer i detalj när det gäller de viktiga händelserna i historien. I och med att det är en hel del förändringar att ta upp ex kvinnans omyndighet, arvsrätten, rätt till egendom och arbete så kan man inte gå in för mycket i detalj. Utan bara ta det viktigaste.

Materialbeskrivning

Jag har använt mig av fem litteratur böcker, i och med att det är så pass mycket fakta så är det lättare att ifrågasätta sanningshalten.

Metod

Jag har börjat med att ”skum-läsa” böckerna för att sedan markera viktiga stycken. Tagit det viktiga från böckerna, Utifrån mina frågeställningar.

Kvinnor i hemmet och samhället

Under 1800-talet uppfostrades kvinnan till att bli en god maka och mor. Kvinnan skulle vara ödmjuk och ha tålmod. Behaga mannen, stå vid hans sida och visa honom sitt fulla stöd.

Tjäna honom med ”hjärtats och sinnets renhet”

Det fanns ingen ömsesidighet när det gäller kärleken. Att gifta sig var en pliktskyldighet.¹

Det fanns särskilda lagar vad gäller äktenskapet, exempelvis att mannen hade rätta att upplösa äktenskapet inom sex månader om det på bröllopsnatten visade sig att hustrun inte var oskuld.

Denna lag från 1734 gällde ända fram till 1919.²

Eftersom mannen inte behövde tänka på sin oskuldsfullhet kunde han minst sagt ha en hel del kvinnor före äktenskapet. Detta resulterade i att det var mycket vanligt med könssjukdomar.

Men om nu bruden blev smittad hade hon inte så mycket att säga till om. En skilsmässa innebar skvaller, misstänksamhet och utanför. Jobb var inte att tala om och eftersom mannen inte hade underhållsskyldigheter fanns det ingenstans att ta vägen. Som ogift kunde man åtminstone fungera som hemmadotter eller mamsell hos någon familj. På den tiden var pryderiet näst intill överdrivet. En gravid kvinna fick inte visa sig offentligt dvs. på stan, på teatrar eller i sällskapslivet eftersom hon ansågs oren.³

I arbetslivet

Innan det blev obligatoriskt att gå i skolan var det främst mammorna, mormödrar och andra kvinnor som stod för läskunnigheten i Sverige. Det fanns dock en hel del privata alternativ för borgarflickorna en söndagsskola inrättades år 1806. privata flickskolor som Brandtska skolan och Grevesmühlska skolan.⁴ Men för barn ur de fattigare samhällsskikten på landet fanns ingen ordnad skolgång. 1842 lagstiftades det om den obligatoriska folkskolan. Det behövdes billig och tålig lärarkraft. Staten räknade kallt med kvinnorna.⁵

I arbetslivet för övrigt skedde gradvis en del förenklingar men till en början hade inte kvinnan tillträde till vissa yrken. I och med att fokus alltid legat på jordbruket och hushållet blev det svårare när de olika försörjningsmedlen flyttades mer och mer ut i samhället. Arbetsområden som kom mer och mer var: hantverk, handel, bergsbruk, fabriksarbete eller anställd som tjänare. Lagstiftningen var noga med att reglera vilka som skulle få arbete. Det hade med vilken samhällsklass man kom ifrån, om man var man eller kvinna och hur gammal man var.

¹ Lyttkens, A, kvinnan söker sin väg s.17

² Ibid. s.18

³ Ibid. s.19

⁴ Ibid. s.27

⁵ Ibid. s.28

Männen hade monopol inom vissa yrken. Hantverk och handel var de mest attraktiva yrkena och reglerades noga. På så sätt kunde man bestämma tillgången på hantverkare och konkurrensen. För arbetarna gynnade det lönen och tillgång till arbete.⁶

Kvinnorna höll sig på så sätt oftast till hushållet. Men inte ens där fick de vara med och bestämma. Mannen bestämde resurser och arbetskraft. Detta gällde dock för dem som hade egen jordegendom och som hade råd till tjänstefolk osv. Mannen representerade hushållet utåt och politiskt. Hustrun var som bekant omyndig och mannen bestämde inte bara över arv och egendom utan även kvinnans inkomster. Samma system gällde till en början i fabrikena. Oftast jobbade hela familjer på fabrikena och oftast assisterades männen av kvinnorna. Lönen var en klump summa för hela familjen och togs om hand av mannen. Kvinnan hade inte som mannen rätt att utbilda sig och starta eget.

Samtidigt som arbetet flyttades från hushållet blev de borgerliga kvinnorna fler och fler. Dessa borgerliga ogifta kvinnor kunde inte försörja sig inom hushållet utan ansökte om dispens för att arbeta utanför manliga monopola verksamheter. Exempelvis inom bakning, bryggning, slakt, kroghållning och mångleri. Dessa arbeten togs för arbeten inom fattigvården. Dessa var reglerade för att inte konkurrera med manliga yrkesverksamheter.⁷ Men det blev alltmer vanligare att kvinnorna sökte dispens att man tillslut 1846 gav näringsfrihet till kvinnorna. Men i samma skede skärptes målsmanskapet. Gift kvinna fick inte starta hantverk eller fabrik. En ogift kvinna som startade något och sedan skulle gifta sig fick be mannen om lov att fortsätta bedriva verksamheten. Iså fall ansvarade/styrde mannen verksamheten. Oftast om kvinnan inte var gift var hon tvungen att be om en myndighetsförklaring. Om mannen gick bort fick hon behålla verksamheten men bara om hon förblev ogift. Gifte hon om sig och verksamheten var en lanthandeln var den tvungen att upphöra. För handeln skulle förbli manligt monopol. Om kvinnan bedrev någon form av verksamhet fick hon endast ta hjälp av barnen om hon var över 25 år.⁸

Handeln var egentligen könsneutral fanns inte möjligheten att driva företag för en kvinna av den enkla anledningen att handelspolitik och familjelagstiftning inte gick hand i hand. Begränsad äganderätt och målsmanskapet var två stora ”stopklossar” även om en del fabriksägare försökte bryta mönstret fanns det manliga anställda som inte ville ha någon konkurrens.⁹ Det fanns en tydlig skillnad mellan medel, överklassens kvinnor och

⁶ Kvinnihistoria.UR.s.104

⁷ Ibid.s.105

⁸ Ibid.s.106

⁹ Ibid.s.107

arbetarkvinnorna. Arbetarkvinnorna var tvungna att arbeta för att familjen skulle klara ekonomin. Medan det i medel och överklassen ansågs ofint.

Såvida man var gift. Men tillhörde man medelklassen blev det tillslut accepterat att arbeta som ogift. Man var ju trots allt tvungen att försörja sig. Alltså hade ogifta fler fördelar, de var myndiga och kunde få statliga arbeten som telefonist, postkassörska med mera. Men så fort man gifte sig blev man automatiskt omyndig. Detta kan tyckas orättvist för en gift borgarkvinna eller att inte hon fick arbeta och förvalta sina ena inkomster men för exempelvis en fabriksarbetare var det allt annat än lyxigt. Följande text är hämtad ur ett förslag angående kritik mot kvinnans arbete nattetid.

Arbeterskan bör infinna sig i fabriken t ex klockan 7 f m för att där börja sitt arbete. Dessförinnan skall hon kläda sig själf, ställa i ordning morgonmåltiden för familjens medlemmar, öfvervaka barnens påklädning, själf intaga sin morgonmåltid samt bädda upp sängarna och städa rummen. Dessa göromål äfvensom vägen till fabriken taga omkring två timmar i anspråk, hvadan hon alltså måste stiga upp klockan 5 om morgonen. Arbetstiden på förmiddagen är afbruten af en rast på ex en half timma för ett itagande af ett mellanmål. Vid 1-tiden brukar middagsrasten börja, och är denna ofta bestämd till 1 ½ timma. På denna tid skall arbeterskan gå fram och tillbaka mellan hemmet, lägga sista handen vid middagsmålets tillagning, själf intaga detta mål samt tillse, att barnen få hvad de behöfva. Vid ½ 3-tiden tager arbetet åter sin början för att sedan fortgå till klockan 8 e m.¹⁰

Av texten att döma arbetade en del kvinnor 11 timmar. Hade hand om barnen, laga maten och se över hushållet. Efter en hel arbetsdag var det bara att snabbt komma hem, göra kvälls sysslorna och nätt och jämt få sju timmars sömn.

Utomäktenskapliga barn

Det rådde krig, hungersnöd och industriella förändringar under 1800-talet. Mitt i allt detta stod kvinnan och utnyttjades genom billig arbetskraft. Det fanns som tur var möjligheter för kvinnor att bedriva krogar, spiskvarter och kaffehus. Under 1840-talet var $\frac{3}{4}$ kvinnor som bedrev den typen av verksamhet. Men ett fåtal startade fabriker. En del kanske inte kände till rättigheten andra lätt sig tryckas ner, samhället gjorde allt för att kvinnorna skulle känna sig underlägsna och svaga.¹¹ Det var svårt att få jobb främst i städerna att en del var tvungna att

¹⁰ Kyle, G, handbok i svensk kvinnohistoria s.100

¹¹ Lyttkens, A. kvinnan söker sin väg,s.57

ägna sig åt prostitution. Till följd av detta steg antalet utomäktenskapliga barn. I Stockholm var 75% av alla barn som föddes utomäktenskapliga. En del visste ingen annan utväg än att mörda sitt barn. Mamman åtalades och dömdes till döden.¹² Lagen ändrades dock år 1865. En del mödrar betalade en fostermor som tog hand om barnet. Men dödlighetssiffran på fosterbarn är högre, antagligen dödades barnet då fostermamman fått sina pengar.¹³ Det var inte bara all utomäktenskapliga barn som innebar problem för samhället. Det var väldigt vanligt med hembränning speciellt ute på landet men det blev en vis förändring när det förbjöds och så bildades nykterhetsrörelser runt om i landet.¹⁴

Anledningar till kvinnans rättigheter

En hel del rättigheter för kvinnan kom i samband med industrialismen och marknadsekonomin. Det var besvärligt och tidskrävande att i samband med jobb fråga kvinnans förmyndare om lov. Eftersom det var en tillgång att anställa låglönade kvinnor kan man ironiskt nog förstå det! Så 1863 blev ogifta kvinnor i alla fall myndiga vid 25 års ålder. Ett år senare blev myndighetsåldern lika för män och kvinnor. Vid 21 års ålder. 1864 gällde näringsfriheten lika för både män och kvinnor. Giftomannaskapet avskaffades 1872 för arbetar kvinnor och för adelns kvinnor år 1882. Vilket betyder att de inte behövde ha fadern eller äldste broderns medgivande vid giftermål. (Skl giftoman) innan dess blev kvinnan endast myndig om hon blev änka. Men gifte hon om sig blev hon åter omyndig och ställdes under mannens förmyndarskap. Giftna kvinnor fick själva ta hand om lönen först år 1874. Det finns olika teorier om varför det fick denna rättighet. Det fanns såklart ett intresse i att bestämma över hustruns egendom men samtidigt riskerade inte hushållets ekonomi att rasa om kvinnan fick hålla i sina egna pengar. Under denna tid var det väldigt vanligt att mannen gick ut på krogen för pengarna. Under 1860-talet fick kvinnorna även kommunal rösträtt detta endast för att kunna påverka i frågor som rörde jobbet. Detta endast ogifta kvinnor. Det giftna kvinnorna fick vänta tills de blev myndiga först 1921 då målsmannaskapet avskaffades.¹⁵

Utbildning ger mer skin på näsan

För att kvinnor skulle kunna protestera och kritisera behövdes såklart en känsla av att vara värd någonting. Genom att få möjlighet till utbildning och arbete skulle den förtryckta känslan

¹² Ibid. s.58

¹³ Ibid.s.59

¹⁴ Lyttkens, A. kvinnan söker sin väg. 76

¹⁵ kvinnohistoriaUR.sid.111

kunna försvinna. Möjligheten att välja andra arbeten än vid olika järnbruk, glasbruk, pappersbruk och fabriker som porslins och cigarettfabriker kom år 1873.

Då kunde kvinnor få lägre statliga tjänster som postkassörskor, telefonister, telegrafister. I samma veva blev många kvinnor sjuksköterskor. För varken sjuksköterskor, barnmorskor eller sjukvårdsbiträden krävde någon speciell utbildning. Den obligatoriska folkskolan infördes 1842, strax efter fick kvinnorna möjligheten att bli folkskollärarinnor. Dessa blev fler och fler att männen blev oroliga. De var tvungna att instifta om en lag om lägre lön för de kvinnliga lärarinnorna. Detta var 1906.¹⁶

Detta gjorde lärarinnorna allt annat än glada. De bildade ett förbund för att protestera. Trots detta dröjde det ända till 1930-talet innan lagen togs bort.

Detta kvinnor som hade en viss högre utbildning kom att betyda mycket i historien. De blev förebilder för andra kvinnor. En del blev till och med förtroende valda och tilldelades poster i kommunen.¹⁷

Personer under 1800-talet

Som vi känner till möttes motstånd när förbättrade villkor för kvinnan kom på tal. Mannen skylde på om kvinnan myndighetsförklarades skulle ett farligt samhälle möta henne. Frågorna som gällde arvsrätt, myndighet och näringsfrihet kunde hota den enväldiga makten i samhället. Det fanns många konservativa adelsmän och präster som hade sina speciella åsikter om detta. Argument som att kvinnan trots allt var svagare lades fram. Men så fanns det manliga kämpar som stod upp för kvinnan. Lars Johan Hierta, Johan Gabriel Richert och Carl Jonas Love Almqvist.¹⁸ Kvinnans omyndighet och beroende av sin förmyndare som i sin tur förvaltar egendomen dåligt, övervägande kvinnor som söker jobb i ett fattigt samhälle med alkoholproblem till följd av en ökad brottslighet och så även av utomäktenskapliga barn. Denna rundgång tog Lars Johan Hierta upp i sin liberala tidning Aftonbladet. Inte bara genom att skriva och debattera om det utan även genom att konkret anställa en kvinna. Vendela Hebbe blev våran första kvinnliga journalist.¹⁹ En man som verkligen såg det hela ur en kvinnas perspektiv var Carl Jonas Love Almqvist. Han förde åsikter om kvinnan och äktenskapet. Antagligen såg han kvinnans svårighet i att göra uppror mot allt gammalt och invariant. Han skildrade kvinnans situation samtidigt som han förklarade hur rättigheterna skulle kunna förverkligas. Från början var han en av dem som stod på de konservativas sida men när

¹⁶ Ohlander. A & strömberg. U, tusen svenska kvinnoår.s.141

¹⁷ Ibid.s.142

¹⁸ Lyttkens.A. kvinnan söker sin väg s.21

¹⁹ Ibid.s.24

han verkligen fick se och satte sig in i verkligheten blev han väldigt berörd. Han talade varmt för folkskolan, ifrågasatte äktenskapet och såg det nödvändiga i att som kvinna kunna försörja sig själv.²⁰ Han ansåg att genom arbete skulle man som kvinna väckas ur sitt o medvetande och börja se. Han använde sig av gripande händelser ur kvinnans vardag. Han gav ut en skrift vid namn Det går an. Om en självtänkande kvinna som anser sig klara sig själv. Almqvist blev avsatt som vid Elementarläroverket för gossar. För få hade förstått och anammat. Men huvudpersonen i boken levde i alla fall kvar. Som en framtidsdröm för Almqvist idéer fanns det inte plats för i samhället.²¹

Sophie Adlersparre

Var ledare för kvinnorörelsen. De konservativa försökte trycka ner de liberala, ännu mer de självständiga kvinnorna men Sophie Adlersparre lät sig inte tryckas ner i skorna. Hon var alldeles för säker på sin sak, brann för att väcka kvinnorna genom broschyrer, tidningsartiklar och genom tidskrift för hemmet. Hon hoppades att hennes läsesalonger i Stockholm skulle förmedla lite kunskap. Inom de flesta kvinno föreningar under 60,70 och 80-talet var hon en av de ledande personerna. Införandet av flickskolor var Sophies mesta angelägna fråga. När den väl kom upp i kungliga kommittén var Sophie en av dem som drev frågan. Anna sandström var ändå den som verkligen brann för flickskolefrågan och startade en av dem så småningom. Samma gjorde Anna Whitlok som anställde Ellen Key (mer om henne senare.) Gemensamt för dem som drev flickskolorna var självklart motståndet och oförståelsen de mötte. Wallinska skolan var den skolan som först utvecklades till gymnasium och som sedan fick bidrag.²² Detta medförde att andra skolor så småningom fick ökat statsbidrag. Rösträtten gällde bara de ogifta kvinnorna, änkorna men det hindrade inte Adlersparre att fortsätta vara entusiastisk och driva dem kvinnorna att rösta. Röstningen gällde bara i kommunen. Vilket inte tycktes besvära Sophie eftersom hon av erfarenhet visste att kvinnan saknade intresse för sina angelägenheter.²³ Och den rättigheten att faktiskt utnyttja näringsfriheten. Enligt Sophie så hade lagstiftningen gått fort men att kvinnans egen utveckling gått långsammare. Trots detta försökte hon jobba på att höja kvinnan. I samarbete med andra lärda och erfarna kvinnor runt om i landet. 1884 bildades bremerförbundet med bla Sophia Adlersparre i spetsen.²⁴ Under 30 år kämpade hon för det hon verkligen brann för. Även om många hånade henne och visade oförståelse. Hon var mycket hjälpsam, tog hand om två kvinnliga personer som kom

²⁰ Ibid. s.50

²¹ Ibid. s.51

²² Lyttkens.A.s.155

²³ Ibid.s.157

²⁴ Ibid.s.158

att bli mycket kända både i Sverige och Europa. Ellen Key fick vara med och medverka till tidskrift för hemmet. Hon såg även till så att den okända Selma Lagerlöf fick ekonomiskt stöd för att kunna fullfölja sin roman under ett år.²⁵

Ellen Key

Är mest känd som en otroligt skicklig talare som stred för kvinnans rättigheter. Många beskriver henne som optimistisk, stark och okuvlig. Hon upptäcktes av Sophie Adlersparre då Ellen var med sin pappa i Stockholm under hans riksdagstid. Hon blev anställd på tidskrift för hemmet och några år senare som lärarinna på Whitlockska skolan (en av de första samskolorna). Ellen hade inte tagit examen men var enligt ryktet en väldigt bildad kvinna.²⁶ 1883 började hon föreläsa i arbetarinstitutet. Många åhörare samlades för att lyssna på hennes tal. När det gäller åsikter så var hon aldrig sen att uttala sig. Det var inte alltid positivt. Ex försvarade hon några unga män som blivit dömda för lagstridiga uttalanden. Detta gjorde att hon förlorade anseendet.²⁷ Samma gällde andra kvinnokämpar vilka hon inte drog riktigt jämt med. Enligt henne blev dem för hårda. Att de missbrukade kvinnokraften. Hon ansåg att även om kvinnorna vill visa sin betydelse behöver man inte förlora kvinnligheten. Den ska ses som en tillgång. Ellen Key var rädd att kvinnorna i framtiden alltid skulle undertrycka sin kvinnlighet. Hon ville att endast kvinnor skulle arbeta med kvinnliga arbeten. En av samtidens ”kvinnokämpar” Anna Sandström kritiserade henne för att då blir det ju den här skillnaden mellan man och kvinna. Kvinnofrågan får inte bara bli en särfråga utan en av de mänskliga frågorna. På så sätt var Ellen Key en aning konservativ.²⁸ Däremot hade hon en skarp blick för andra kvinnofrågor som den gifta kvinnans omyndighet och yrkesskolornas lysande frånvaro. Hon såg hur borgarkvinnorna och arbetarkvinnorna alltmer gled ifrån varandra. Därför skapade hon något som hette tolfterna, där de arbetande kvinnorna fick komma till de finare kvarteren hos borgarkvinnorna och ta del av, utbyta kunskap. 1898 ville Norge bli ett eget land med nationalistisk anda. Vilket Sverige så klart hade planer på att svara med att ta till vapen. Detta gick Ellen emot och tyckte att Norge minsann var ett långt högre nått kulturland än Sverige. Norge hade rätt till nationell frihet. Efter detta blev hon kallad för landsförräderskan.²⁹ Trots detta fortsatte hon kämpa och gjorde stora insatser för den gifta kvinnans myndighetsförklaring. Hon gjorde en hel del för barnen som hade det fattigt under

²⁵ Ibid.s.59

²⁶ Ibid.s.187

²⁷ Ibid.s.188

²⁸ Ibid.s.191

²⁹ Ibid.s.192

1800-talet. Blå upprättade hon skol arbetsstugor med start i Stockholm. Där kunde de fattiga barnen gå och utföra sysslor för att i gengäld få lite mat.

Ellen publicerade en bok om agandet av barn. Den mötte stor entusiasm i främst Tyskland men även i övriga Europa. Den ansågs revolutionerande för barnpsykologins utveckling. Med tanke på den lagliga rätten att äga barn var den upprorisk men samtidigt behövlig.³⁰

Emilia Brome

Emilia som trots allt saknade en juridisk examen var en stor lagstiftare. Men även ordförande i föreningen för kvinnans politiska rösträtt som bildades 4 juni år 1902. Syftet var att krossa alla argument och beslut om mannens målsmanskap. Detta gjorde dem genom lokalföreningar. För att kvinnorna själva skulle slå sig ihop och kämpa.³¹ Några som jobbade för detta var: Anna Sterky, Ann Margret Holmgren, Signe Bergman och Lydia Wahlström. Men detta var långt ifrån enkelt med tanke på att samhället var splittrat i olika samhällsklasser, inte minst kvinnorna. Det var främst de borgerliga kvinnorna som inte ansåg sig behöva varken myndighet eller rösträtt. I och med att kvinnor var så splittrade blev det långsamt bättre för kvinnan.³²

Fredrika Bremer

Var även hon en stor författare som slog igenom internationellt. Men vägen dit var långt ifrån självklar. Hennes uppfostran präglades av borgarmiljön. Hon och systrarna lärde sig att utföra kvinnoysslor som att brodera, sticka och föra sig bland dem lite bättre. Det var mycket viktigt att hålla koll på vilka de umgicks med.³³ Som Fredrika själv uttryckte det: det gick helt enkelt ut på att skapa salongsdamer.³⁴ Men som tur var fann hon ett andhål i att engagera sig för sjuka och fattiga. Hon fick ihop pengar genom att år 1828 ge ut samlade skrifter kallat teckningar ur vardagslivet. Och senare även romaner. Romanerna spred sig till Europa och Amerika. Till Amerika reste hon och fann åsikter och tankar om kvinnans rätt till utbildning och sysselsättning. Att gifta kvinnor blev myndiga och att utbildningsmöjligheterna kom till är till viss del Fredrikas förtjänst.³⁵

Karolina Widerström

Karolina var en av Sveriges första kvinnliga läkare.(år 1888) Efter henne utexaminerades 47 kvinnliga läkare. Många arbetade inom det område där det var mycket problematiskt, gynekologi och förlossning. Hon öppnade mottagning i Stockholm och kliniken blev populär.

³⁰ Ibid.s.196

³¹ Ibid.s.249

³² Ibid.s.250

³³ Ibid.s.39

³⁴ Ibid.s.38

³⁵ Ohlander. A & Strömberg. U. tusen svenska kvinnoår.s.163

Under 1800-talet var det skamligt och tabubelagt att prata om kroppen och sexualitet än värre att ha kunskap om det. Detta ville Karolina ändra på. Hon började föreläsa på flickskolor, för lärarinnorna på arbetarinstitut och i kvinno föreningar. Hon gav även ut en bok om kvinnohygien.³⁶ Karolina var intresserad av politik och var ordförande i landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. 1910 blev hon Stockholms stadsfullmäktige. Karolina var en av dem som fick igenom att kvinnan skulle få rätt till sjukhustjänster. Vilket dem fick igenom.³⁷

Riksdagen

Kvinnans intresse för politiken kom till uttryck välgörenhets och barnavårdsföreningar. Även i väckelserörelser och nykterhetsrörelser. Men när vi väl började ställa kravet på allmän rösträtt tog det lite tid innan det uppfylldes. Även om lika rösträtt fastslogs 1919 dröjde det tills 1921 innan det började träda i kraft. Fem kvinnor valdes till riksdagen, av 380 ledamöter. Det kan tänkas ensamt att sitta i första kammaren som för Kerstin Hesselgren men det var inte så ensamt eftersom hon hade stöd av de politiska kvinnoförbunden. De kunde stödja de kvinnliga representanterna att driva kvinnofrågorna. Ex moderskapspolitiken och barnens rättigheter.³⁸ På 60-talet tog folkpartiets kvinnoförbund tag i problemet med agandet av barn. De lyckades driva igenom det hela och det blev förbjudet att aga sina barn.³⁹

Under kalla kriget blev det tal om att Sverige skulle skaffa kärnvapen. Att vi aldrig gjorde det kan vi tacka socialdemokraternas kvinnoförbund för. Männen var för, men kvinnoförbundet och dess ledare Inga Thorson sa envist nej.⁴⁰

Både under första och andra världskriget bildades en hel del kvinnliga fredsrörelser. De hade inte så stor påverkan men det skapades ett stort kontaktnät. Under första världskriget samlades alla världens kvinnor för en konferens i Haag. De beslutade sig för att söka upp regeringar i Europa och i USA. Vilket de gjorde under en fem veckors period besöktes 14 länder. I Sverige samma år samlades omkring 80 000 kvinnor på 343 olika möten för att gå enade mot krig. Även om det inte gav någonting är det ett tecken på att kvinnan använde sig av sina rättigheter.⁴¹

Andelen kvinnor i riksdagen fortsatte vara ganska låg, inte förrän 1961 steg andelen. Många tror att det har med att kvinnorna hade svårt att enas. Männen kunde bestämma placeringen på de nominerade på partiets valsedel. Det fanns dock en osäkerhet som kvinna att ifrågasättas,

³⁶ Ibid.s.178

³⁷ Ibid.s.179

³⁸ Ibid.s.167

³⁹ Ibid.s.186

⁴⁰ Ibid.s.166

⁴¹ Ibid.s.168

förlöjligas i pressen och att hamna sist på placeringen.⁴² De som trots allt ställde upp möttes av hinder. De som hade haft ett politiskt uppdrag nominerades ofta igen för en nästa period. Mannen ansåg att visst skulle det finnas kvinnliga representanter för kvinnorna men att när det gäller andra grupper i samhället som tjänstemän, lantbrukare, fackföreningsrörelser skulle dessa naturligtvis representeras av män. Trots detta tog partierna efter varandra när det gäller antal kvinnonamn på sina listor. De kvinnor som satt i riksdagen fick göra dubbel arbete då de var tvungna att vara aktiva i partiets kvinnoförening och vara med på allt som sker i partiföreningen.⁴³ En av de första kvinnliga ministrarna i regeringen var Alva Myrdal. Från 1962-1973 var hon chef för den svenska delegationen vid nedrustningsförhandlingarna i Geneve. Hon fick nobels fredspris 1982 för sina insatser. I Sverige brann hon för sociala och familjefrågor. Kämpade för ekonomiskt stöd för barnfamiljen, stöd till kvinnan under första tiden som mamma. Dagem/kollektivhus och sex timmars arbetsdag för arbetare pratade hon varmt för.⁴⁴

Under 50-talet började männen ta pappa-rollen mer på allvar. Kvinnan hade inte lika mycket tid till att vara hemma och ta hand om barnen. Nu när hon fått juridisk, politisk och ekonomisk självständighet. I slutet av 50-talet bildades en kvinnorörelse med kvinnor både inom och utanför partierna. De diskuterade den bristande jämställdheten mellan könen. Något som spelade en viktig roll var en debattartikel av Eva Moberg (liberal politiker) hon skriver om mannens och hustruns delande av barn hushållssysslor. Pappan skulle ha rätt till pappaledighet. Det blev en lång politisk debatt innan det 1974 instiftades en föräldraförsäkring. Under 80-talet gällde även delad vårdnad av barn vid skilsmässa.⁴⁵ Trots svårigheter för kvinnan i början av hennes politiska karriär slutade det med att hon tillslut fick igenom en hel del reformer vad gäller jämställdheten. Ta bara en sådan sak som jämställdheten i regeringen. År 1994 hade våran svenska regering 50 % kvinnliga statsråd.⁴⁶ Eller att Sverige hade världens högsta kvinnopresentation i folkvalda församlingar år 2002.⁴⁷

⁴² Ibid.s.170

⁴³ Ibid.s.171

⁴⁴ Ibid.s.184

⁴⁵ Ibid.s.187

⁴⁶ Ibid.s.188

⁴⁷ Ibid.s.190

slutsatser

Under tidigt artonhundratalet levde kvinnan väldigt begränsat men det blev successivt bättre och bättre. Jag hittade inte några specifika händelser som spelade en viktig roll däremot små händelser och uttalanden från författare vilket varit av större betydelse. Man kan nästa säga att förbättringarna har skett med tidens gilla gång. När väl industrin började komma igång i början på 1800-talet och det blev vanligare att kvinnorna sökte sig till industrierna blev det helt enkelt problematiskt att alltid höra med kvinnans föremyndare på så sätt skaffade sig kvinnan tillslut näringsfrihet. För kvinnan i de finare kretsarna var läget helt annorlunda då hon i regel inte var intresserad av någon frihet eftersom hon hade gått om pengar, dvs. om man var lyckligt gift. Men det fanns ju undantag som Fredrika Bremer som verkligen kom från en fin familj men som ändå lämnade salongerna för att kämpa för kvinnan. Änkorna hade konstigt nog mer frihet, de fick till och med öppna verksamheter men gifte dem om sig fick de räkna med mannens bestämmande igen.

Det fanns en väldigt stereotyp bild av kvinnan som ängslig, svag men väldigt vårdande och ömsint denna romantiska bild spädde präster och lite finare människor på bara för att fortsätta trycka ner kvinnan. Det var inte lätt för alla dem som såg det hela på ett annat sätt. Män som redan tidigt gjorde små försök till förbättringar en del genom tidskrifter och en del genom att skriva verklighetstroga böcker som: Lars Johan Hierta, Johan Gabriel Richert och Carl Jonas Love Almqvist. Men det tar olika lång tid för olika människor att förändra tanken. Har människor i alla tider sett människan på ett sätt så är det svårt att ändra på synsättet över en natt. Många av förändringarna har skett långsamt, ogifta kvinnor vann tillslut sin myndighet år 1863 men gifta kvinnor blev det först år 1921. Kan det kanske ha att göra med att den ogifta kvinnan kunde arbeta och var benägen att försörja sig själv och att den gifta kvinnan skulle styras och kontrolleras av mannen? Men jag tror inte man hade tid att tänka på alla rättigheter när man sätter sig in i hur det var under 1800-talet. Fanns mycket oäkta barn, prostitution var vanlig, sjukdomar härjade, Sverige led av alkoholism och industrialismen hade inte kommit i gång ännu. Jag kan inte undvika att koppla det till länder i världen idag vilka vi tycker är efter vad gäller kvinnans rättigheter, ex muslimska länder där männen kränker och behandlar kvinnan illa. Kan till viss del tycka att det beror på fattigdomen och utvecklingen som inte går framåt. När inte landet utvecklas utan det råder fattigdom har man nog med problem som det är.

Kvinnan fick så småningom rätt till lägre statliga tjänster under senare 1800-tal (1870) som postkassörskor och andra service inriktade tjänster. I alla tider har kvinnorna jobbat som

barnmorskor, under den här tiden behövdes inge särskild utbildning till varken barnmorska eller sjuksköterska detta gjorde kanske att det öppnade upp för kvinnorna att bli lärarinnor men å andra sidan var det kvinnan som förr fick undervisa barnen i hemmet vilket medförde att de så småningom fick chans till lärarutbildning. Även där fanns det män som oroade sig för konkurrensen och de var tvungna att lagstifta om lönen. Kvinnorna bildar en organisation vilket vad jag har läst är första tecknet av kvinnligt initiativ. Att hon faktiskt börjar ställa krav. För sedan börjar det ta fart och kvinnorna får chans att engagera sig politiskt, en del tilldelas poster i kommunen. Vi får de första kvinnliga förebilderna.

Men att det ska ta sådan lång tid. Vi hade trots allt flera kvinnliga förebilder under 1800-talet. Men kanske inte på samma sätt, de flesta var författare. Ex Sophie Adlersparre som startade kvinnorörelsen och skrev i olika tidskrifter, Ellen Key skrev böcker bla skrev hon en bok om agandet av barn, Emilia Brome var dels lagstiftare men också ordförande i föreningen för kvinnans politiska rösträtt. Fredrika Bremer skrev också böcker, mestadels romaner med verklighetsförankring men hon slog igenom med sina samlade skrifter om den borgerliga uppväxten. Karolina Widerström däremot var Sveriges första kvinnliga läkare, hon skrev inga litterära böcker däremot skrev hon en bok om kvinnans kropp vilket var ett tabubelagt ämne. Att skriva var nog ett av de enda sätten för kvinnan att engagera sig eftersom hon inte hade någon politisk rösträtt. Genom att skriva i tidningar kunde man nå svenska folket och kanske påverka en och annan. Efter vad jag förstår har aldrig kvinnorna varit riktigt enade, en del har varit mer extrema än andra ex Ellen key och Anna sandström. Ellen hade sin åsikt om att kvinnan skulle ha kvinnliga arbeten för att inte förlora sin kvinnlighet medan Anna såg att skillnaderna återigen skulle växa. De olika klasskillnaderna har skapat oförståelse. En lyckligt gift borgarkvinna kunde inte riktigt förstå hysterin kring självständigheten. Men trots meningsskillnaderna fick vi vår efterlängtnade rösträtt och man undrar då om vi har tillfört något i politiken.

När fem kvinnor av 380 ledamöter valdes till riksdagen var det bra att de hade de politiska kvinnoförbunden som stöd. Under 1900-talet har de kvinnliga politikerna varit med och drivit på en hel del. De första frågorna de drev och engagerade sig för var moderskapspolitiken och barnens rättigheter. på 1960-talet lyckades folkpartiets kvinnoförbund införa förbud mot agandet av barn. Kvinnorna protesterade väldigt mot att Sverige hade planer på att skaffa kärnvapen. Tack vare att socialdemokraterna och deras ledare Inga Thorson protesterade så högljutt mot detta skaffade vi aldrig några.

Kvinnorna verkar alltid ha varit enade i frågan om krig. Många fredsrörelser har bildats under 1:a och 2:a världskriget. Även om de inte hade sås stor påverkan är det ändå häftigt att tänka

sig in i att 80 000 kvinnor samlades på 343 möten för att gå emot kriget. Det tyder på att man åtminstone vågade protestera.

Även inom riksdagen har det funnits orättvisor. Till en början påverkades partierna av varandra och man sneglade på varandras vallistor för att se hur många och var man placerat kvinnorna. Dessutom skulle de flesta grupper i samhället representeras av män! Endast få kvinnliga grupper representerades av kvinnor. Det spelar ju ingen roll om man är man eller kvinna och brinner för samma fråga!

Sammanfattning

Mitt syfte var att försöka förstå varför vi är var vi är idag. Jag tror det var lite väl naivt. Det har snarare dykt upp mer frågetecken. Jag har delvis fått svar på mina frågor men inget känns riktigt klart. Det som känns mest klart är hur det var för kvinnan vilket varierar mellan att vara gift, ogift, änka, arbetska och att vara adelskvinna. En gift kvinna styrdes av mannen men i bästa fall kunde hon få skaffa sig ett jobb men pengarna ansvarade mannen för. En ogift kvinna hade det lite friare, en änka hade förmån att driva en verksamhet men gifte hon sig var det inget som var säkert. Adelskvinnan hade säkert redan ingått i de finare kretsarna sedan födseln och trivdes bland salongerna där man lärde sig att föra sig. Arbetarkvinnan var tvungen att vara med och försörja familjen, hembränning var vanligt och antagligen drack de för att dränka sina sorger.

Sverige gick framåt i tiden och kvinnans rättigheter blev långsamt fler. Sverige kom på fötter, industrin var igång och alltfler kvinnor jobbade. Fabrikörerna tyckte det var onödigt jobbigt att höra med föremyndaren och kvinnan fick sin näringsfrihet. Politikerna kom fram till att kvinnan skulle få ha sin egendom, de såg att många män trots allt spenderade lönen på annat. När kvinnorna utbildar sig till lärarinnor får de mer och mer kött på benen. En del tilldelas poster i kommunen. Jag fick inga direkta händelser eller anledningar till myndighetsförklaringen 1921. Men däremot hittade jag en hel del personer både under 1800-talet och 1900-talet som betytt mycket. Myndighetsförklaringen och rösträtten var inte förgäves. Kvinnorna har drivit igenom familjefrågor och svarat mot kärnvapen, gått enade fast beslutna att protestera mot 1:a världskriget och mycket mer. Vi har haft flera starka kvinnliga personligheter som Sophie Adlersparre, Ellen key, Emilia Broome och Fredrika Bremer som alla har protesterat på sitt vis genom tidningar, böcker och organisationer.

Bibliografi

Ohlander, A & strömberg, U. Tusen svenska kvinnoår

Knutson, U. Kvinnor på gränsen till genombrott

Lyttkens, A. Kvinnan söker sin väg

UR(utbildningsradion). Kvinnohistoria

Kyle, Gunhild. Handbok i svensk kvinnohistoria